

– Avrupa Birliği Maddi Hukuku –
4. Ders:
AB İ Pazarının Temelleri:
AB İ Pazarının Tarihsel Gelişimi

PROF. DR. İLKE GÖÇMEN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU ANABİLİM DALI

JEAN MONNET CHAIR

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Disclaimer: The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

1

1

AB İ Pazarının Tarihsel Gelişimi

Genel Tespitler

Tarihsel Gelişim Dönemleri

2

2

1

Genel Tespitler

3

Genel Tespitler

Ortak pazarın kurulması, AT/AB projesinin merkezinde yer alır.

- Ortak pazar, AET'nin (1958) görevlerini yerine getirmesi için seçilen araçtır.

AET Antlaşması (1958), iç pazara erişmek için gerekli teknikleri içermektedir.

4

4

Genel Tespitler: Ortak Pazar / Tek Pazar / İç Pazar

Negatif bütünleşme (Ademi Merkezi Model)

- Kurucu antlaşmadaki her bir serbest dolaşım hükmü uyarınca:
  - serbest dolaşıma yönelik *engeller* bir kenara bırakılacaktır.
  - Vatandaşlık (/köken) temelinde ayrımcılık yasağı + pazara erişimi güçleştirme yasağı (+ karşılıklı tanıma ilkesi)

Pozitif bütünleşme (Merkezi Model)

- Kurucu antlaşmadaki özel ve genel hükümler uyarınca:
  - Üye devlet hukukları, iç pazarın kurulması ve işleyişi gerektirdiği ölçüde *uyumlaştırılacaktır*.

5

5

Genel Tespitler:

Tarihsel bakış açısıyla iç pazarın gelişimi iki boyuta ayrılarak ele alınabilir.

- Kurumsal Yön
- Maddi Yön

6

6

3

Genel Tespitler: Tarihsel Bakış Açısıyla İç Pazar: Kurumsal Yön

İç pazar; yasamanın, yürütmenin ve yargının girişimlerinin incelikli bir karışımı ile gelişmiştir.

Öz olarak:

- İç pazara erişebilmek için zaman içinde
  - uyumlaştırma için gerekli yasama usulleri basitleştirilmiş,
  - yasama tasarruflarının odak noktası değiştirilmiş,
  - yargısal doktrin sayesinde iç pazara erişmek kolaylaşmıştır.

7

7

Genel Tespitler: Tarihsel Bakış Açısıyla İç Pazar: Maddi Yön

İç pazar, esasen, ekonomik bir projedir.

- Peki, AB politikasının ekonomik ve sosyal boyutunun karşılıklı ilişkisi nasıl olacaktır?

8

8

4

Genel Tespitler: Tarihsel Bakış Açısıyla İç Pazar: Maddi Yön

Öz olarak:

- Sosyal hedefler,
- en başta iç pazarın tesisinin “pasif” bir sonucu olarak düşünülürken
- zaman içinde “aktif” bir amaç haline getirilmiştir.

9

9

Tarihsel Gelişim Dönemleri

1958–1986: *Tamamlanamayan Ortak Pazar*

1986–1993: Tamamlanamayan Ortak Pazardan İç Pazarı *Tamamlamaya* (Malların Serbest Dolaşımı Ağırlıklı İlerleme)

1993–2007: İç Pazarı *Tamamlama* (Üretim Faktörlerinin Serbest Dolaşımı Ağırlıklı İlerleme) ve *Dengeleme*

2007–: İç Pazarı Tamamlamadan İç Pazarı *Yönetmeye* ve Yeni Dengeye *Oturtmaya*

10

10

5

1958–1986: *Tamamlanamayan* Ortak Pazar

AET Antlaşması (1958) → Gümrük birliği 12 yıl içinde kurulur.

Gümrük birliği

- mal ticareti
- üye devletler arasındaki
  - ithalat ve ihracattaki
  - gümrük vergileri ve bunlara eşdeğer etkili vergiler yasaktır.
- üçüncü ülkelere karşı
  - ortak gümrük tarifesi uygulanır.

Tamamlanma

- 1 Temmuz 1968 (Hedefe göre 18 ay önce...)

11

11

1958–1986: *Tamamlanamayan* Ortak Pazar

AET Antlaşması (1958) → Ortak pazar 12 yıl içinde kurulur.

Ortak pazar gereğince Topluluk etkinlikleri

- malların
- kişilerin
- hizmetlerin
- sermayenin
- serbest dolaşımı ile ilgili üye devletler arasındaki engellerin kaldırılmasını içerir.

12

12

1958–1986: *Tamamlanamayan* Ortak Pazar

1960 ve 1970'li yıllar

Topluluk karar alma süreci yavaştır; çünkü:

- Komisyon, tasarruf önerilerinde ayrıntıya inmektedir.
- Konsey, uyumlaştırma için oybirliği ile hareket etmelidir.
  - (Öyleyse *pozitif bütünleşme* istendiği gibi gitmemiştir.)

13

13

1958–1986

1960 ve 1970'li yıllar

Adalet Divanı, ortak pazar bütünleşmesini ilerletmiştir:

- Divan, kurucu antlaşmadaki serbest dolaşım hükümlerini yorumlayarak *negatif bütünleşmeye* hayat vermiştir.
- İlk ilerlemeler malların serbest dolaşımı alanında olmuştur.
- Mesele şudur: Malların serbest dolaşımına yönelik «engeller» kural olarak yasaktır, peki *ne* «engel» sayılır?

14

14

1958–1986

1960 ve 1970'li yıllar

Adalet Divanına göre malların serbest dolaşımı alanında:

- «engel» *geniş* tanımlanmıştır:
  - (köken temelinde) ayrımcılık oluşturan önlemlerin yanı sıra
  - “[Birlik] içi ticareti doğrudan ya da dolaylı, fiilen ya da potansiyel olarak güçleştirmeye elverişli” tüm önlemler
    - *kural olarak* [Birlik] hukukuna aykırıdır.
- Ayrıca karşılıklı tanıma ilkesi getirilmiştir:
  - Bir üye devlette hukuka uygun olarak üretilen bir mal, *kural olarak*, diğer üye devletlerde de pazarlanabilmelidir.

15

15

1958–1986

1980'li yıllar

- AB tasarrufları
- +
- ABAD kararları
- ≠
- Ortak Pazar

16

16

1986–1993: Tamamlanamayan Ortak Pazardan İç Pazarı *Tamamlamaya* (Malların Serbest Dolaşımı Ağırlıklı İlerleme)

1980'li yıllar

Kurucu Antlaşmalar: Değişikliğe Giden Yol

1985 Brüksel Zirvesi

- Komisyon, 1992 yılına kadar iç pazara erişilmesi için alınması gerekli tedbirleri belirlesin.

17

17

1986–1993

Komisyon (1985): “İç Pazarın Tamamlanması Hakkında Beyaz Kitap”

- ticarete yönelik fiziki*, teknik** ve mali*** engeller kaldırılın.
- Örnekler:
  - * Sınır ve gümrük kontrolleri
  - ** Standartlar arası farklılıklar (söz gelimi, mal üretimi)
  - *** Dolaylı vergiler arası farklılıklar (KDV, ÖTV) ...

18

18

1986–1993

Avrupa Tek Senedi (i 1986 – y 1987)

- Kurucu antlaşmalar, ilk kez ciddi biçimde değiştirilmiştir.
- İç pazar tanımı ve hedefi getirilmiştir.
- *İç pazar*:
  - “kurucu antlaşmanın hükümleri çerçevesinde malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaştığı, iç sınırları olmayan bir alandır.”
  - 1992 yılı sonuna kadar kurulur.

19

19

1986–1993

Avrupa Tek Senedi (i 1986 – y 1987)

Topluluk karar alma süreci hızlanmıştır; çünkü

- Komisyon, tasarruf önerilerinde ayrıntıya inmek yerine karşılıklı tanıma ilkesine dayalı «yeni yaklaşım» geliştirmiştir.
- Konsey, uyumlaştırma için «nitelikli çoğunluk» ile hareket edecektir.
  - (Öyleyse *pozitif bütünleşme*, daha önceye nazaran daha iyi gitmeye başlamıştır.)

20

20

10

1986–1993

1992 yılı sonu

- İç pazar büyük ölçüde tamamlanmıştır. (AB resmi belgelerine göre...)

İç pazara erişmek

- Statik bir hedef değil, *dinamik* bir süreçtir!

1992 yılı sonrası

- Özellikle kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin kayda değer kimi gelişmeler yaşanmıştır.

21

21

1993–2007: İç Pazarı *Tamamlama* (Üretim Faktörlerinin Serbest Dolaşımı Ağırlıklı İlerleme) ve *Dengeleme*

1992 yılı sonrası

Sermayenin serbest dolaşımı

- Maastricht Antlaşması (1993): İlgili hüküm, tıpkı diğer serbest dolaşım hükümleri gibi, bu serbestîye yönelik kısıtlamaların kaldırılmasını öngörmüştür.
  - Başka bir ifadeyle *doğrudan etkili* hale gelmiştir.

22

11

1993–2007: İç Pazarı *Tamamlama* (Üretim Faktörlerinin Serbest Dolaşımı Ağırlıklı İlerleme) ve *Dengeleme*

Adalet Divanı, iç pazar bütünleşmesini ilerletmeyi sürdürmüştür:

- Divan, kurucu antlaşmadaki serbest dolaşım hükümlerini yorumlayarak *negatif bütünleşmeye* hayat vermeye devam etmiştir.
  - Divan, malların serbest dolaşımı alanındaki içtihat hukukunu diğer serbestilere aktarmaya başlamıştır.
- Mesele şudur: Kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına yönelik «engeller» kural olarak yasaktır, peki *ne* «engel» sayılır?

23

1993–2007: İç Pazarı *Tamamlama* (Üretim Faktörlerinin Serbest Dolaşımı Ağırlıklı İlerleme) ve *Dengeleme*

Adalet Divanına göre kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı alanında da, tıpkı malların serbest dolaşımı alanında olduğu gibi:

- «engel» *geniş* tanımlanmıştır:
  - (vatandaşlık / köken temelinde) ayrımcılık oluşturan önlemlerin yanı sıra
  - Bu serbest dolaşımların “kullanımını zorlaştırmaya ya da daha az çekici kılmaya elverişli” ulusal önlemler
    - *kural olarak* [Birlik] hukukuna aykırıdır.
- Ayrıca karşılıklı tanıma ilkesi getirilmiştir:
  - Bir üye devlette hukuka uygun olarak sunulan bir hizmet, *kural olarak*, diğer üye devletlerde de sunulabilmelidir.
  - Bir üye devlette hukuka uygun olarak kazanılan mesleki nitelik, *kural olarak*, diğer üye devletlerde de gereği gibi dikkate alınmalıdır.

24

24

1993–2007

Schengen Rejimi

- *Schengen* Anlaşması (1985) ve Uygulama Sözleşmesi (1990)
  - Kişilerin serbest dolaşımı --- iç sınır kontrollerinin kaldırılması
- *Schengen* Rejimi, Amsterdam Antlaşması (1999) ile birlikte kurucu antlaşmalara eklenmiştir.

25

25

1993–2007

AB'nin görevleri ve hedefleri, serbest ticareti hem *tamamlayıcı* hem de *engelleyici* daha geniş politikaları göz önüne alarak genişlemeye başlamıştır.

Örneğin şu konular kurucu antlaşmaya eklenmiştir:

- sosyal politika
- işverenler ile işçiler arası sosyal diyalog
- ekonomik ve sosyal uyum
- tüketici politikası
- istihdam politikası
- Birlik vatandaşlığı
- özgürlük, güvenlik ve adalet alanı
- temel haklar

26

26

2007– İç Pazarı Tamamlamadan İç Pazarı Yönetmeye ve Yeni Dengeye Oturtmaya

Tamamlanmış kabul edilen iç pazarı yönetmek düşüncesi öne çıkmıştır.

Örneğin Komisyon, 2007 yılında iç pazar vizyonunu yenilemiştir:

“Her ne kadar geleneksel olarak tek pazar politikası, çoğunlukla düzenleyici araçlar aracılığıyla *sınır aşırı engellerin kaldırılmasını amaçlamışsa bile* [artık] –tüketici tercihine saygı gösteren, sosyal ve çevresel olarak sağlıklı ve rekabetçi bir iç çevresinin geliştirilmesi göz önünde tutularak– vatandaşlar, tüketiciler ve iş adamlarının yararına *pazarların daha iyi işlemesi sağlanacaktır.*”

- COM (2007) 60 final, “A Single Market for Citizens”, 2007, pt. 3.

27

27

2007– İç Pazarı Tamamlamadan İç Pazarı Yönetmeye ve Yeni Dengeye Oturtmaya

Yakın tarih açısından örneğin Komisyon, 6 Mayıs 2015 tarihinde üç sütun üstüne kurulu *Avrupa için dijital tek pazar stratejisi* belirlemiştir:

- Avrupa çapında çevrimiçi mallar ve hizmetler bakımından tüketiciler ve işletmeler için daha iyi erişim sağlamak,
- dijital ağların ve hizmetlerin gelişimi için doğru koşulları yaratmak,
- Avrupa Dijital Ekonomisinin büyüme potansiyelini maksimuma çıkarmak.
  - COM(2015)192 final.

28

14

2007–

İç pazara yönelik ekonomik ve sosyal boyutları arasında *yeni denge* arayışları ortaya çıkmıştır.

- ABAD içtihat hukuku
- Kurucu antlaşmalar

ABAD içtihat hukukuna örnek olarak *Viking* kararı (2007) gösterilebilir:

“Topluluğun yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal bir amacı olması nedeniyle kurucu antlaşmanın malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına dair hükümleri uyarınca tanınan haklar, sosyal politika tarafından güdülen hedefler ile *dengelenmelidir.*”

29

2007–

Lizbon Antlaşması (2009): Ekonomik ve sosyal hedefler arasında farklı bir dengeye yer vermektedir (ABA md. 3(3)):

İç pazar kurulması yinelenmekte,

ancak iç pazar, aşağıdaki hedeflerle tamamlanmaktadır:

- yüksek derecede rekabetçi bir sosyal piyasa ekonomisi,
- çevrenin korunması,
- bilimsel ve teknolojik ilerlemenin artırılması,
- sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile mücadele edilmesi,
- sosyal adaletin artırılması,
- çocuk haklarının korunması.

30

30

Sonuç olarak... AB İç Pazarı

AB için bir iç pazar, yaklaşık altmış yılı aşkın bir süredir gelişmektedir.

İç pazar ve ona dair serbest dolaşım, hâlen merkezi konumda durmaya devam etmektedir.

31

31

AB Antlaşması madde 3(3)

- ... Birlik bir iç pazar kurar. Birlik, dengeli ekonomik büyümeye ve fiyat istikrarına, tam istihdamı ve sosyal gelişmeyi hedefleyen rekabet edebilirliği yüksek bir sosyal pazar ekonomisine ve çevre kalitesinin yüksek düzeyde korunmasına ve iyileştirilmesine dayalı olarak, Avrupa'nın sürdürülebilir kalkınması için çalışır. Birlik, bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi destekler.
- Birlik, sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile mücadele eder ve sosyal adaleti, sosyal korumayı, kadın-erkek eşitliğini, nesiller arası dayanışmayı ve çocuk haklarının korunmasını destekler.
- Birlik, ekonomik, sosyal ve yersel uyumu ve üye devletler arasında dayanışmayı destekler.
- Birlik, sahip olduğu zengin kültür ve dil çeşitliliğine saygı gösterir ve Avrupa'nın kültürel mirasının korunmasını ve geliştirilmesini sağlar. ...

32

16